

УДК 378.016:62:[005.6]

ВАЙНТРАУБ Марк Абрамович —

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики технологічної освіти та комп'ютерної графіки

Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2701-7094>

e-mail: vainmark2014@gmail.com

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В контексті сучасних суспільних змін в усіх розвинутих країнах проблема розвитку освіти, зокрема, технологічної, відзначається надзвичайною складністю. Серед вчителів, що працюють у школах, ліцеях, центрах професійно-технічної освіти тощо тільки ті можуть зберегти якість освіти, хто має сформовану професійну компетентність для вирішення викликів часу, потреб глобалізованого суспільства та вимог сучасної освітньої реальності. Все актуальнішими у професійній діяльності вчителів технології і креслення, викладачів загально технічних дисциплін і методики навчання технології стають багатогранна грамотність, ініціативність, висока відповідальність, що неможливо без професійної компетентності на основі фундаментальних знань, які забезпечують саморозвиток в умовах динаміки ринку праці. У зв'язку з цим гостро постає проблема оцінювання ефективності розвитку технологічної в системі вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Модернізація змісту вищої освіти залежить від сучасних науково-методичних підходів для забезпечення змістовної та методичної наступності на всіх етапах професійної підготовки студентів; наявності оптимальної педагогічної системи професійної підготовки майбутніх фахівців.

Проблема розвитку технологічної освіти (ТО), сучасної підготовки педагогів, зокрема, вчителів технології і креслення, викладачів загально технічних дисциплін і методики навчання технології, неодноразово була предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Серед них слід відзначити Д.О. Тхоржевського, В.М. Мадзігона, В.К. Сидоренко, В.В. Юрженко, Bernard Burnes, Ian Smith, Ruth Woodfield тощо.

Незважаючи на велику кількість досліджень та ініціатив щодо удосконалення професійної підготовки учителів означеного напрямку, розвитку технологічної освіти, багато питань залишились невивченими.

Мета статті – обґрунтування та оцінювання розвитку технологічної освіти у вищій освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні шлях до формування в учнів (май-

бутніх фахівців з ТО) технологічної культури лежить через ефективну технологічну освіту. А це зумовило включення до навчальних планів загальноосвітніх шкіл багатьох країн світу освітньої галузі навчального предмета «Технологія», який в обов'язковому порядку вивчається в школах України, Західної Європи, США, Австралії, Казахстану й багатьох інших країн. Вона є обов'язковим предметом для всіх учнів. Наявність «Технології» в навчальному плані активно підтримується промисловістю й бізнесом багатьох країн, тому що цей предмет спрямований на розвиток творчих здібностей учнів і включення їх в творчу працю.

Державний стандарт базової і повної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 24 від 14 січня 2004 р., передбачає уведення нової освітньої галузі «Технологія», основною метою якої, за О. Коберником, є формування технічно та технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя та активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства, набуття учнями життєво необхідних знань та вмінь і навичок ведення домашнього господарства й сімейної економіки, основних компонентів інформаційної культури, забезпечення умов для їх професійного самовизначення, вироблення в них навичок творчої діяльності, виховання культури праці, здійсненні допрофесійної та професійної підготовки за їх бажанням і з урахуванням індивідуальних можливостей.

Слід відмітити, що сучасна технологічна освіта орієнтована на розвиток та вдосконалення технологічних процесів, прогресивні засоби і технології. Як показала практика, швидкий розвиток вітчизняних і зарубіжних технологій значно випереджує зміст шкільних програм. Це вимагає постійного коригування шкільних програм з ТО. Технологічна освіта, як одна із складових освіти, за О. Коберником та В. Сидоренко, забезпечує цілісний фізичний, інтелектуальний, соціальний й духовний розвиток учнів, формує у них технологічну культуру, творче відношення до праці.

Загальновідомо, що основним напрямками розвитку ТО є: розробка та удосконалення науко-

вих основ ТО на засадах вітчизняної та зарубіжної педагогічної науки і практики; виховання поколінь з новою технологічною культурою і новим технічним нестандартним мисленням; поступове реформування змісту ТО; зміцнення матеріально-технічної бази тощо [1; 2].

Основним документом 2018 року Ради міністрів освіти країн ЄС, в якому конкретизовано завдання Лісабонської стратегії й визначено перспективи розвитку професійної освіти в Європі, є документ «Конкретні майбутні цілі освіти і професійної підготовки» [3].

Основною ідеєю Лісабонської стратегії документу є узгодженість дій на національному (держава), інституційному (освітній заклад) та особистісному (учень, студент) рівнях щодо підвищення якості освіти і професійної підготовки в кожній з країн-учасниць ЄС. У 2019 р. у спільній доповіді Ради й Комісії ЄС щодо виконання цілей Лісабонської стратегії у контексті професійної підготовки фахівців зазначено, що «мотивація, уміння та компетентності вчителів, викладацького складу, адміністрації освітнього закладу є ключовими для досягнення якісних результатів в освіті» [4].

В положенні «Спільні європейські принципи для визначення професійних компетентностей і кваліфікацій вчителя» [4] представлено загальні характеристики професії сучасного європейського викладача, в яких є: наявність відповідного документа про освіту та професійну кваліфікацію, гарантування безперервності в освіті, мобільність (бажання підвищити особистий кваліфікаційний рівень в освітніх установах Європи), сприяння регіональному й міжнародному співробітництву з освітніми закладами країни світу.

У Національній доктрині розкрито обов'язок держави щодо забезпечення основних напрямів діяльності освітніх установ, наголошено на національному характері освіти і виховання, рівних можливостях для здобуття якісної освіти, накреслено шляхи забезпечення безперервності освіти, навчання впродовж життя, підкреслено необхідність застосування інформаційних технологій в освіті. Чітко сформульовано вимоги до сучасного управління освітою, до економіки освіти, вказано на необхідність поєднання освіти і науки, підготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів, які були б спроможні забезпечувати соціальні гарантії учасникам навчального процесу. У доктрині визначено стратегічні завдання освітньої галузі у сфері міжнародної співпраці. Зазначені концептуальні положення документально відображено в Законі України «Про освіту», Національній доктрині розвитку освіти в Україні, Законі України «Про вищу освіту», нормативних документах Міністерства освіти і науки України.

На представленій моделі схематично зображено сім основних компонентів взаємопов'язаної системи розвитку технологічної освіти в університетській освіті. Розглянемо кожний з них окремо.

Створення нових знань (С): оновлення змісту навчальних дисциплін і практики з технологічної освіти з урахуванням прогнозу зміни професійних компетентностей згідно розроблених і скоригованих відповідно до Державного стандарту зі спеціальності «Трудове навчання та технології», Національної рамки кваліфікацій та інших нормативних документів даного спрямування (С1); викладання навчальних курсів і практики за авторськими програмами, що складені за результатами власних досліджень (С2); всебічний розвиток творчого потенціалу викладачів і студентів (С3); забезпечення ефективної взаємодії та співпраці між замовниками та споживачами освітніх услуг (С4); поширення культури безпеки життєдіяльності людини через онлайн-курси та інші моделі навчання (С5); відповідальність за якість наданих освітніх послуг (С6); впровадження основ інклюзивної освіти (С7).

1. Дослідницько-підприємницька діяльність (Д): підтримка на всіх рівнях міністерства освіти і науки, державних органів, підприємств та інших зацікавлених сторін ініціатив з проведення затребуваних наукових досліджень (Д1); створення інноваційних технологій через патентування та ліцензування (Д2); комерціалізація результатів науково-дослідних робіт та використання основних і допоміжних ресурсів (Д3); налагодження зв'язків з бізнесом, навчальними закладами та іншими інституціями (Д4); використання отриманих коштів на розвиток університетської освіти, зокрема, спеціальності з технологічної освіти (Д5).

2. Забезпечення соціального розвитку (З): виховання у студентів культури безпеки, безпеки життєдіяльності (З1); консультування вченими державних та приватних закладів, фізичних осіб з питань технологічності (З2); підвищення заробітної плати професорсько-викладацькому складу (З3); адаптація інноваційних моделей підготовки фахівців з технологічної освіти до потреб суспільства (З4).

3. Організація і співробітництво у вітчизняному і міжнародному освітньому просторі (Ор): організація співробітництва різних форм між закладами вищої освіти та іншими установами (Ор1); організація співробітництва різних форм між студентами і викладачами (Ор2); моделювання реальних і віртуальних ситуацій у педагогічній і виробничій галузях (Ор3); дотримання принципів міжнародної відкритості та розвиток нових форм інституційного партнерства, які прискорять процес обміну науковим потенціалом, ресурсами і технологіями

навчання (Op4); просування на міжнародний ринок наукових, технічних, технологічних, педагогічних та інших результатів розробок університетів в галузі охорони праці, продаж ліцензій та патентів (Op5); підвищення рівня і рейтингової позиції університетів (Op6); врахування міжнародних підходів при розробці освітніх програм, організації академічних і неакадемічних видів діяльності університету (Op7); розвиток академічної мобільності при організації спільної роботи з усіма учасниками університетського освітнього процесу (Op8).

4. Організація навчання (O) (за рахунок розроблених наукових проектів, грантів тощо); забезпечення сучасних умов навчання студентів і роботи професорсько-викладацького складу (O1); розвиток міждисциплінарних досліджень (O2); підвищення вимог до рівня навчання студентів і рівня викладання дисциплін та проходження практики (O3); зменшення навчального навантаження професорсько-викладацькому складу (O4); створення в університетах фонду для стипендіальних програм для підтримки фінансового положення і досягнення студентів і викладачів (O5); створення в університетах бібліотеки з новітніми електронними ресурсами і технологіями, наукових лабораторій, центрів (O6); створення в університетах комфортних умов навчання і відпочинку (O7).

5. Пропагування технологічної освіти, трудового навчання, технології (П). Пропагування технологічної освіти передбачає врахування і обґрунтування престижності й важливості професій цього напрямку. Показником вимірювання є кількість маркетингових й рекламних заходів (MP).

6. Вивчення впливу психолого-педагогічних, фізіологічних, генетичних, гендерних особливостей людини. Розгляд в університетській освіті психолого-педагогічних, фізіологічних, гендерних та генетичних особливостей людини в галузі технологічної освіти допоможуть майбутнім фахівцям засвоїти вплив умов праці на відтворення концентрації уваги, продуктивності і безпеки праці (ВП).

7. Впровадження нової технологічної культури.

Засвоєння в університетській освіті: нових досягнень науки і техніки (НТ), етики виробничих відносин (Е), сукупності технологій (Т), єдності і гармонійності матеріальної і духовної культури суспільства (МД).

Сьогодні шлях до технологічної культури неможливий без технологічної освіти. Оцінка ефективності розвитку технологічної освіти в університетській освіті дозволить з'ясувати ефективність цього розвитку і розвитку кожного її компоненту (К).

Пропонуємо таку формулу ефективності розвитку технологічної освіти в університетській освіті:

$$E = (K1 \times K2 \times K3 \times K4 \times K5 \times K6 \times K7 \times K8 - 1) \times 100\% (1),$$

де **K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8** – відповідні коефіцієнти (складові ефективності розвитку ТО) створення знань, дослідницько-підприємницької діяльності, забезпечення соціального розвитку, організації і співробітництва у вітчизняному і міжнародному освітньому просторі, організації навчання, пропаганди технологічної освіти, трудового навчання, технології, вивчення впливу психолого-педагогічних, фізіологічних генетичних, гендерних особливостей людини.

$$\text{Коефіцієнт створення знань } K1 = C1/C10 + C2/C20 + C3/C30 + C4/C40 + C5/C50 + C6/C60 + C7/C70 (2),$$

де C1, C2, C3, C4, C5, C6, C7 – відповідні розглянуті кількісні показники створення знань на кінець звітної періоду, C10, C20, C30, C40, C50, C60, C70 – відповідні кількісні розглянуті показники створення знань на початок звітної періоду.

Коефіцієнт дослідницько-підприємницької діяльності

$$K2 = D1/D10 + D2/D20 + D3/D30 + D4/D40 + D5/D50 (3),$$

де D1, D2, D3, D4, D5 – відповідні розглянуті кількісні показники дослідницько-підприємницької діяльності на кінець звітної періоду, D10, D20, D30, D40, D50 – на початок звітної періоду.

Коефіцієнт забезпечення соціального розвитку K3 = 31/310 + 32/320 + 33/330 + 34/340 (4), де 31, 32, 33, 34 – відповідні розглянуті кількісні показники дослідницько-підприємницької діяльності на кінець звітної періоду, 310, 320, 330, 340 – на початок звітної періоду.

Коефіцієнт організації і співробітництва у вітчизняному і міжнародному освітньому просторі

$$K4 = Op1/Op10 + Op2/Op20 + Op3/Op30 + Op4/Op40 + Op5/Op50 + Op6/Op60 + Op7/Op70 + Op8/Op80 (4),$$

де Op1, Op2, Op3, Op4, Op5, Op6, Op7, Op8 – відповідні розглянуті кількісні показники організації і співробітництва у вітчизняному і міжнародному освітньому просторі на кінець звітної періоду, Op10, Op20, Op30, Op40, Op50, Op60, Op70, Op80 – на початок звітної періоду.

Коефіцієнт організації навчання

$$K5 = O1/O10 + O2/O20 + O3/O30 + Op4/O40 + O5/O50 + O6/O60 + O7/O70 (6),$$

де O1, O2, O3, Op4, O5, O6, O7, – відповідні розглянуті кількісні показники організації навчання на кінець звітної періоду, O10, O20, O30, O40, O50, O60, O70 – на початок звітної періоду.

Коефіцієнт пропагування технологічної освіти, трудового навчання, технології

$K6 = MP1 / MP10$ (7), де $MP1$ – відповідні розглянуті кількісні показники пропаганди технологічної освіти, трудового навчання, технології на кінець звітного періоду, $MP10$ – на початок звітного періоду.

Коефіцієнт вивчення впливу генетичних, гендерних та психолого-фізіологічних особливостей людини на працю

$K7 = BP1 / BP10$ (8), де $BP1$ – відповідні розглянуті кількісні показники впливу психолого-педагогічних, фізіологічних, генетичних, гендерних особливостей людини на працю на кінець звітного періоду, $BP10$ – на початок звітного періоду.

Коефіцієнт впровадження нової технологічної культури

$K8 = NT1/NT10 + E2/E20 + T3/T30 + M4/M40 + D5/D50$ (9), де $NT1$, $E2$, $T3$, $M4$, $D5$ – відповідні розглянуті кількісні показники впровадження нової технологічної культури (засвоєння в університетській освіті: нових досягнень науки і техніки (NT), етики виробничих відносин (E), сукупність технологій (T), матеріально-технічної бази (M), кількість заходів з духовної культури суспільства (D)) на кінець звітного періоду, $NT10$, $E20$, $T30$, $M40$, $D50$ – на початок звітного періоду.

У формулі (1) оцінки ефективності розвитку технологічної освіти в університетській освіті всі коефіцієнти **K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8** пов'язані дією множення, тому без існування хоча б одного параметра (він буде дорівнювати нулю) оцінка **E** буде – **100%**. Від добутку семи коефіцієнтів віднята 1. Це має сенс, оскільки в чисельнику і знаменнику кожного з коефіцієнтів входять змінні на кінець і початок звітного періоду відповідно. Якщо всі сім множників, що мають бути пов'язані між собою (оскільки входять в єдину систему розвитку технологічної освіти в університетській освіті) будуть менше одиниці, формула оцінки покаже від'ємний результат. І, навпаки, якщо показники на кінець звітного періоду будуть більше одиниці, оцінка **E** буде додатною. Керуючись тим, що ефективність розвитку має динаміку змін, можна обчислити і дослідити її в будь який момент часу, знайти шляхи щодо покращення складових параметрів. Дана оцінка допомагає простежити та встановити тенденції щодо зміни розвитку технологічної освіти в університетській освіті, а також розробляти прогнози щодо ефективності цього розвитку за даних обставин в майбутньому. Дослідження відповідних формул (1) – (9) надає можливість прийняття динамічного управлінського рішення для зміни або стабілізації ситуації, що склалася.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, проаналізовано значущість технологічної освіти на виробництві та інших закладах, у соціальному житті. Обгрун-

товано модель із відповідними компонентами та їхніми параметрами розвитку технологічної освіти в університетській освіті в Україні. Розроблена модель у вигляді формул розвитку технологічної освіти в університетській освіті. Результат цієї моделі допомагає простежити та встановити сучасні тенденції розвитку технологічної освіти, зробити прогноз щодо ефективності розвитку технологічної освіти в університетській освіті за даних обставин у майбутньому. Подальші дослідження буде присвячено удосконаленню змісту професійної підготовки вчителів та викладачів з технологічної освіти в Україні та за кордоном.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Вайнтрауб М.А. Професійна підготовка викладача вищої школи в контексті інтернаціоналізації освітнього простору. Науковий вісник Львівської академії. Серія: Педагогічні науки. Зб.наук. праць / Гол. ред. Т.С. Плачинда. Кропивницький: ЛА НАУ, 2019. Вип. 6. С. 36–42.
2. Вайнтрауб М.А. Сучасні технології формування якісної підготовки майбутніх фахівців. Гуманіт. вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди»: наук.-теорет. зб. 2010. Вип. 19. С. 24–29.
3. Communication from the Commission: Making a European Area of Lifelong Learning a Reality COM. 678 final. [online] Available at: <<https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0678:FIN:EN:PDF>> [Accessed 21 May 2018].
4. The Success of the Lisbon Strategy Hinges on Urgent Reforms. (2019). [online] Available at: <http://viaa.hov.lv/files/free/50/750/5_yir_countsil_final.pdf> [Accessed 04 May 2019].

REFERENCES

1. Vaintraub, M.A. (2019). *Profesiina pidhotovka vykladacha vyshchoi shkoły v konteksti internatsionalizatsii osvithoho prostoru*. [Professional training of a higher school teacher in the context of internationalization of educational space].
2. Vaintraub, M.A. (2010). *Suchasni tekhnolohii formuvannia yakisnoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv*. [Modern technologies of formation of qualitative training of future specialists]. Pereiaslav-Khmelnitskyi.
3. *Povidomlennya Komisiyi: Makin – yevropeys'ka terytoriya navchannya protyhom us'oho zhyttya – real'nist'*. (2018). [Communication from the Commission: Making a European Area of Lifelong Learning a Reality].
4. *Uspikh Lisabons'koyi stratehiyi zalezhyt' vid terminovykh reform*. (2019). [The Success of the Lisbon Strategy Hinges on Urgent Reforms.]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ВАЙНТРАУБ Марк Абрамович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри технологічної освіти і комп'ютерної графіки Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх фахівців в університетській освіті.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

VAINTRAUB Mark ABRAMOVYCH – doctor of Pedagogy (DSc), professor, professor of the Department of Theory and Techniques of Technology Education and Computer Graphics.

Circle of scientific interests: professional training of specialists in university education.

Стаття надійшла до редакції 03.03.2022 р

УДК 37.013.42:173 – 053.6

КУЗЬМІНСЬКИЙ Анатолій Іванович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, професор кафедри педагогіки та менеджменту освіти Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9338-1882>
e-mail: anatoliy230743@ukr.net

БІДА Олена Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0448-0852>
e-mail: tetyanna@ukr.net

ГУМАНІТАРНО-ЕКЗИСТЕНЦІЙНА СПОРІДНЕНІСТЬ ПОЛЬСЬКИХ Й УКРАЇНСЬКИХ КОРИФЕЇВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ Й НАУКИ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. На порівнянні й зіставленні розглянемо життєвий шлях видатних педагогів Януша Корчака (Генрика Гольдшмідта), Олександра Захаренка і Івана Зязюна – продовжувачів кращих педагогічних традицій минулого. З'ясуємо професійне кредо видатних педагогів-гуманістів, виокремимо спільне у їхній гуманітарно-екзистенційній парадигмі, яка нині виразно окреслюється у сучасній вітчизняній і зарубіжній педагогіці, в основі якої лежить екзистенційна психологія, що базується на первинності буття людини в світі. Якщо в знаннево-орієнтованій парадигмі вчитель виконує функцію транслятора знань, керівника процесу навчання, у особистісно орієнтованій – організатора, тьютора, помічника процесу здобуття знань, то в гуманітарно-екзистенційній парадигмі педагог виступає в ролі рівноправного суб'єкта взаємодії, фасилітатора, порадирика, консультанта. Саме таку педагогічну ідеологію сповідували Я. Корчак, О. Захаренко, І. Зязюн.

Історія знає не так багато педагогів, Вчителів, яким вдячні тисячі учнів, імена яких викарбувані на скрижалях пам'яті. Серед них імена Януша Корчака, Олександра Захаренка, Івана Зязюна, які поспішали робити добро людям і віддали своє життя за достойне життя інших людей.

Педагоги були переконані: за всіх життєвих негараздів і обмежень добра у світі набагато більше, ніж зла, що дійсно бути добрим найскладніше, що для доброчинності необхідний особливий талант, безмежна терпимість і терплячість, жертвовність для блага людей. Це вони й довели своїм життєвим і професійним подвигом.

Видатні педагоги – поляк і українці – змогли піднятися на таку височінь завдячуючи тому, що

міцно «стояли на плечах» своїх попередників, педагогів-гуманістів Яна Амоса Коменського, Григорія Сковороди, Іоганна Песталоцці, Жан-Жака Руссо, Памфіла Юркевича, Костянтина Ушинського, Йогана Гербарта та інших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтовано нові підходи до освітньої методології такими українськими дослідниками, як В. Андрущенко, В. Биков, І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень, В. Луговий, Н. Ничкало, В. Огнев'юк, П. Скляр, Н. Скотна, О. Сухомлинська та ін.

Польські дослідники Ч. Вишневський, С. Волошин, Т. Врублевська, Я. Менсо, І. Мержан, Г. Морткович-Ольчакова, М. Роговська-Фальська, Я. Сілавко, А. Тхоржевський, М. Фальковська, М. Якубовський та ін. присвятили свої нароби вивченню життя і педагогічної спадщини Я. Корчака.

Досвід роботи О. Захаренка вивчали вчені НАПН України, теоретики і практики із 117 країн світу. Творчий доробок О. Захаренка аналізували М. Вашуленко, Т. Довга, І. Зязюн, Б. Кобзарь, В. Кузь, В. Омеляненко, Н. Орлова, В. Паламарчук, Л. Прокопенко, О. Савченко, О. Сухомлинська, М. Ярмаченко, Т. Яценко та ін. У їхніх наробках розглядаються окремі аспекти педагогічних поглядів, думок та ідей О. Захаренка.

Мета статті – розглянути життєвий шлях двох видатних педагогів: Януша Корчака (Генрика Гольдшмідта) і Олександра Захаренка – продовжувачів кращих педагогічних традицій своїх країн – Польщі й України. З'ясувати професійне кредо видатних педагогів-гуманістів, оскільки доробок видатних педагогів не задія-